

ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ФОКУСІ ПРАВНИЧИХ СТУДІЙ

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.53>**Лариса Василівна ВАСЯНОВИЧ***(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)*

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Акцентовано увагу на тому, що професійне навчання – це процес отримання особою специфічних знань та формування вмінь, що має цілеспрямований характер, задля її готовності приносити користь певній організації щодо ефективного виконання поставлених перед нею цілей та завдань. Професійне навчання має систематичний характер, відповідає динаміці потреб організації у фахівцях, що володіють знаннями та навичками, пристосованими до змін у технологіях та суспільних відносинах.

З'ясовано, професійне навчання поліцейських представляє собою регульований адміністративно-правовими нормами організований процес формування професійної готовності поліцейських до ефективного виконання завдань Національної поліції шляхом засвоєння ними адекватних сучасним вимогам дійсності знань, вмінь та навиків, які підлягають систематичному оновленню у відповідності до сучасних викликів та загроз.

Аргументовано, що функціональні завдання поліції є визначальними по відношенню до змісту, форм та видів професійного навчання, вимог особистісного та кваліфікаційного характеру (знання, вміння, навички) поліцейських. Серед особливостей професійного навчання поліцейських доцільно виділити: по-перше, специфічні суб'єкти – навчальні заклади зі специфічними умовами навчання; по-друге, підготовка орієнтована на особливу категорію осіб, які прийняли Присягу; по-третє, наявність особливого кола форм та методів підготовки; по-четверте, наявність значної кількості відомчих нормативно-правових актів, які врегульовують безпосередньо вимоги, зміст та організаційні умови реалізації підготовки.

Ключові слова: професійне навчання, підготовка, працівники, Національна поліція, адміністративно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Належне виконання правоохоронної функції можливе лише за умови, якщо поліцейські мають достатній рівень професійної компетенції, яка формується під час професійного навчання. Як вбачається, професійне навчання поліцейських є особливо важливим

способом забезпечення ефективного функціонування Національної поліції, та необхідною умовою ефективного виконання покладених на неї завдань: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹. Означенні завдання не можуть бути реалізовані особами, які не володіють достатнім обсягом знань, вмінь та навичок. Професійна діяльність правоохоронців являє собою по суті щоденне розв'язання складних проблем, ситуацій, завдань². А відтак, професійне навчання є необхідним та важливим елементом становлення поліцейського як суб'єкта, який має якісно втілювати в життя, обумовлені завданнями, функції Національної поліції.

Окремі проблемні питання, пов'язані із підготовкою поліцейських, у своїх наукових працях розглядали вчені. Зокрема, слід вказати таких вчених, як О. М. Бандурка, В. В. Бондаренко, В. С. Венедіктов, К. Ю. Мельник, О. М. Музичук, Л. В. Могілевський, В. О. Невядовський, О. М. Обушенко, О. Ю. Салманова, Д. В. Швець, О. Н. Ярмиш та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається теоретичний підхід щодо характеристики професійного навчання поліцейських як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Мета статті полягає у тому, щоб вдосконалити поняття та розкрити особливості професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність поняття професійна підготовка; розкрити зміст вказаного терміну в контексті підготовки поліцейських; здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює питання професійного навчання поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Поняття професійного навчання міститься у декількох нормативно-правових актах. Так, згідно з Рекомендацією МОП № 88 «Щодо професійного навчання дорослих, включаючи інвалідів» вислів «професійне навчання» означає будь-який вид навчання, що дає можливість набути або розвинути знання та майстерність технічного чи професійного характеру, або ж такі, що необхідні для виконання функцій молодшого керівного персоналу, незалежно від того, чи викладаються вони на підприємстві, чи поза ним, і включає професійне перенавчання³. Отже, професійне навчання – це будь-яке навчання, що дозволяє набути певні додаткові знання, навички чи майстерність.

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

² Клименко І. В. Теорія і практика психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських : автореф. дис. д-ра психол. наук : 19.00.06 Харків, 2019. С. 27.

³ Щодо професійного навчання дорослих, включаючи інвалідів : рекомендація МОП від 27.06.1962 р. № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_069#Text.

Відповідно до Закону України «Про професійний розвиток працівників», професійне навчання працівників – процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва¹. У вказаній нормі акцентується увага на цілеспрямованому характері навчання та його меті – забезпечення можливості якісного виконання функціональних обов'язків.

В правовій літературі також існує доволі широкий спектр підходів до визначення «професійного навчання». Зокрема, В. А. Кручек, О. Б. Кошук, С. Г. Кравець, Н. В. Колісник, Л. А. Майборода, Т. В. Пятничук, та інші зазначають, що професійне навчання зорієнтоване на забезпечення формування і розвитку професійних знань, умінь, навичок (компетентностей) громадянина, задля його професійного, особистісного, інноваційного, економічного зростання та забезпечення на цій основі високої продуктивної праці, максимально якісного виконання функціональних обов'язків, освоювання нових видів професійної діяльності, ефективної зайнятості, мобільності й конкурентоспроможності на ринку праці, перспектив кар'єрного зростання впродовж життя. Професійне навчання є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури². Отже, авторами акцентовано увагу на тому, що професійне навчання є поєднанням як організаційно-управлінських, так і педагогічних заходів, які мають цілеспрямований характер.

І. В. Зайченко зауважує, що професійне навчання (освіта) передбачає рух людини від елементарної (загальної та функціональної) грамотності до освіченості; від професійно значущих якостей особистості, які пов'язані з професійною компетентністю і дозволяють реалізуватися в певній професійній діяльності до широкого розуміння, усвідомлення матеріальних і культурних надбань та цінностей минулого, власного внеску до культури своєї країни, світу в цілому; від загальної і професійної культури до формування індивідуального менталітету особистості – глибинних усталених основ світобачення, які забезпечують спрямованість на неперервне самовдосконалення, самореалізацію³. Отож професійне навчання розглядається автором як більш комплексне явище.

¹ Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>.

² Методичні основи професійного навчання кваліфікованих робітників. методичний посібник / [В. А. Кручек, О. Б. Кошук, С. Г. Кравець, Н. В. Колісник, Л. А. Майборода, Т. В. Пятничук, І. І. Голуб, Н. Ю. Самоїленко, Г. В. Однорог]. Житомир : «Полісся». 2020. С. 8.

³ Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2014. С. 15.

Таким чином, професійне навчання – це процес отримання особою специфічних знань та формування вмінь, що має цілеспрямований характер, задля її готовності приносити користь певній організації щодо ефективного виконання поставлених перед нею цілей та завдань. Професійне навчання має систематичний характер, відповідає динаміці потреб організації у фахівцях, що володіють знаннями та навичками, пристосованими до змін у технологіях та суспільних відносинах.

Особливу вагомість професійне навчання має в забезпеченні Національної поліції ефективно працюючим кадровим складом. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку¹. Правоохоронна діяльність Національної поліції України включає в себе заходи, які спрямовані на захист прав і свобод громадян та держави, забезпечення публічної безпеки та порядку, боротьбу зі злочинністю за правотворчим, виконавчо-розпорядчим та практично-правоохоронним напрямками². Означене покладає на поліцейських, як на представників Національної поліції, обов'язок бути готовими до виконання поставлених завдань.

Слід погодитися з тим, що професійна підготовка являє собою організований безперервний і цілеспрямований процес оволодіння знаннями та спеціальними вміннями і навичками кожним поліцейським. Вона забезпечує формування та вдосконалення саме тих знань, які стануть необхідними для успішного виконання службових завдань³. А. Г. Гаркуша справедливо наголошує на тому, що відомча освіта у закладах системи МВС має свої особливості, які виховують майбутніх поліцейських стійкими та витривалими. Так, починаючи з перших днів навчання, курсанти несуть всю повноту відповідальності за свої дії, і це є позитивним досвідом для майбутньої професійної діяльності, що буде вимагати від поліцейського значної кількості виважених та обдуманих дій, за які вони будуть відповідати вже у законодавчо визначеному порядку. Розмірковуючи про систему навчально-виховного процесу у закладах системи МВС, авторка зауважує, що вона направлена на забезпечення ефективної адаптації курсантів до реальних умов несення служби у поліції, тим самим, визначаючи специфіку викладання кожного блоку дисциплін навчального плану. Відомча освіта системи МВС України дає можливість підготовки висококласних, юридично підкованих та конкурентоспроможних

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

² Арабаджи Н. Б. Правоохоронна функція Національної поліції. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. С. 13.

³ Пампура І., Ярема Н. Психологічні аспекти професійної підготовки працівників Національної поліції України на сучасному етапі // Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (19 вересня 2019 р., м. Київ) / Ген. прокуратура України ; уклад. С. І. Мінченко. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. С. 111. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd575fe5-3a76-4e1d-972b-abc38e4a4672/content>

працівників у правоохоронній системі України. Специфіка реформованої системи Національної поліції України вимагає від сучасного поліцейського ґрунтовних знань у юридичній сфері, розвиненої правової та комунікативної культури, сформованих умінь і навичок, моральної стійкості та фізичної витривалості.

А. В. Потопальський професійну підготовку (навчання) працівників поліції характеризує як систему спеціальних організаційно-педагогічних та тактичних заходів, спрямованих на вироблення та формування знань, навичок, умінь, мотивації, психологічної готовності до виконання професійних обов'язків в особливих умовах, обумовлених завданнями, поставленими перед Національною поліцією. До особливостей, які характеризують професійну підготовку (навчання) поліцейських як об'єкт адміністративно-правового регулювання, автор відносить: а) особливу мету професійної підготовки; б) спеціальний набір організаційно-педагогічних та тактичних заходів; в) наявність психологічної підготовки у системі професійного навчання поліцейських; г) системність; ґ) наукову обґрунтованість; д) відкритість до інновацій¹. Названі А.В.Потопальським особливості включають такі характеристики професійного навчання, як: мета, зміст, тривалість, зв'язок з об'єктивною реальністю та динамікою її змін.

Організаційно-педагогічні заходи, як особливість професійного навчання поліцейських знаходять свій прояв у змісті навчальних програм. Зокрема, мова йде про комплексно-цільові програми такого навчання. На думку О. В. Косаревської та О. І. Новіцького, специфіка організації навчального процесу у ВНЗ із особливими умовами навчання полягає у засвоєнні базових юридичних «закритих» знань через призму виконання практичних дій, за рахунок впровадження тренінгової техніки у сфері боротьби зі злочинністю, що має на меті трансформацію отриманих професійних знань у професійні навички². Отже, автори наголошують саме на специфіку змісту професійного навчання, що полягає у поєднанні набуття нових знань з формуванням навичок на основі застосування їх в практичних умовах, що реалізується процесі їх практичної підготовки, яка для здобувачів освіти ЗВО МВС є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття відповідного освітнього ступеня на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти³.

¹ Потопальський А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 Харків. 2019. С. 14.

² Косаревська О. В., Новіцький О. І. Деякі аспекти вдосконалення професійної підготовки фахівців правоохоронної сфери у ВНЗ з особливими умовами навчання в сфері протидії наркозлочинності // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків. 2018. С. 192.

³ Про затвердження Порядку проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.09.2024 р. № 634. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-24#Text>.

Наявність обов'язкової психологічної підготовки у складі професійного навчання поліцейських, як його особливості, обумовлена тим, що діяльність поліцейського характеризується такими психологічними особливостями: 1) опосередкованість операцій управління; 2) постійно мінливі умови з дефіцитом інформації; 3) постійна регламентація часом (дефіцит часу, ненормованість часу тощо); 4) достатньо велика кількість службових завдань; 5) соціотехнічний характер дій; 6) залежність ефективності професійної діяльності від індивідуально психологічних якостей суб'єкта діяльності¹.

Професійна психологічна підготовка поліцейського – це тривалий процес, який починається на етапі початкової професійної підготовки і продовжується у ході всієї професійної діяльності². Кінцевим результатом психологічної підготовки є психологічна готовність поліцейського до діяльності, яка являє собою стійкий довготривалий стан особистості, який характеризується мобілізацією усіх психофізіологічних ресурсів організму, наявністю комплексу мотивів, знань, умінь, навичок та індивідуальних якостей, які забезпечують ефективність виконання певної діяльності³. Отже, психологічна складова професійного навчання (як його особливість) є одночасно її необхідним елементом, викликаним наявністю особливих вимог до особистісних характеристик поліцейського.

Така ознака, як інноваційність має різні прояви у професійній підготовці поліцейських. Як зазначають В. О. Галімський та І. І. Галімська, впровадження інноваційних підходів дає змогу вирішити низку загальних завдань, ефективність яких безпосередньо залежить від комплексної взаємодії науково-педагогічних працівників та курсантів: надання базових знань та теоретичної обізнаності з фізичної та спеціальної підготовки, необхідних для виконання службових обов'язків правоохоронців щодо особливостей фізичної та спеціальної підготовки; оновлення системи засобів та методів вдосконалення фізичних, професійно-прикладних та психічних якостей правоохоронців, системи організації занять з самовдосконалення та підвищення рівня підготовленості тощо; підвищення функціональної стійкості, фізичної та спеціальної підготовленості, адаптаційних процесів організму курсантів до нестандартних умов професійної діяльності; виховання специфічних вольових та фізичних якостей необхідних для виконання службових обов'язків; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до власної фізичної та спеціальної підготовки майбутніх правоохоронців, занять професійно-прикладними та базовими видами спорту, самовдосконалення та здорового способу життя;

¹ Андрусишин Р. М. Поняття та сутність професійно-психологічної підготовки поліцейських. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5178/1/Тези_Андрусишин.pdf.

² Барко. В.І., Остапович В.П., Барко В.В. Професіна психологічна підготовка поліцейських Національної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2. Т. 1. С. 179.

³ Тімченко О. В., Барко В. В. Шляхи формування психологічної готовності до професійної діяльності у персоналі Національної поліції України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 3 (56). С. 116.

формування знань та умінь з організації самостійних занять фізичними вправами¹. Інноваційність пронизує різні напрямки та сфери професійної підготовки та є необхідною відповіддю суспільних, економічних, технологічних та інших змін.

Тож, наведені особливості відображають основні прояви професійного навчання поліцейських: передачі-сприйняття достатньої кількості знань, формування вмінь, наявність організованої форми цього процесу, його цілеспрямованість на забезпечення кадрових потреб Національної поліції.

Висновки. Підбиваючи підсумок наукового дослідження слід зазначити, що професійне навчання поліцейських являє собою врегульований адміністративно-правовими нормами організований процес формування професійної готовності поліцейських до ефективного виконання завдань Національної поліції шляхом засвоєння ними, відповідних сучасним вимогам дійсності, знань, вмінь та навиків, які підлягають систематичному оновленню у відповідності до викликів та загроз, які постійно змінюються.

Функціональні завдання поліції є визначальними по відношенню до змісту, форм та видів професійного навчання, вимог особистісного та кваліфікаційного характеру (знання, вміння, навички) поліцейських. Серед особливостей професійного навчання поліцейських доцільно виділити: по-перше, специфічні суб'єкти – заклади освіти зі специфічними умовами навчання; по-друге, підготовка орієнтована на особливу категорію осіб, які прийняли Присягу; по-третє, наявність особливого кола форм та методів підготовки; по-четверте, наявність значної кількості відомих нормативно-правових актів, які врегульовують безпосередньо вимоги, зміст та організаційні умови реалізації підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишин Р. М. Поняття та сутність професійно-психологічної підготовки поліцейських. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5178/1/Тези_Андрусишин.pdf.
2. Арабаджи Н. Б. Правоохоронна функція Національної поліції. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 70. С. 10–15.
3. Барко. В.І., Остапович В.П., Барко В.В. Професіона психологічна підготовка поліцейських Національної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2. Т. 1. С. 176–181.
4. Галімський В. О., Галімська І. І. Інновації у процесі вдосконалення системи фізичної та спеціальної підготовки майбутніх правоохоронців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 213. С. 103–110.

¹ Галімський В. О., Галімська І. І. Інновації у процесі вдосконалення системи фізичної та спеціальної підготовки майбутніх правоохоронців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 213. С. 108.

5. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2014. 548 с.

6. Клименко І. В. Теорія і практика психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських : автореф. дис. д-ра психол. наук : 19.00.06 Харків, 2019. 46 с.

7. Косаревська О. В., Новіцький О. І. Деякі аспекти вдосконалення професійної підготовки фахівців правоохоронної сфери у ВНЗ з особливими умовами навчання в сфері протидії наркозлочинності // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків. 2018. С. 189–196.

8. Методичні основи професійного навчання кваліфікованих робітників. методичний посібник / [В. А. Кручек, О. Б. Кошук, С. Г. Кравець, Н. В. Колісник, Л. А. Майборода, Т. В. Пятничук, І. І. Голуб, Н. Ю. Самойленко, Г. В. Однорог]. Житомир : «Полісся». 2020. 274 с.

9. Пампура І., Ярема Н. Психологічні аспекти професійної підготовки працівників Національної поліції України на сучасному етапі // Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (19 вересня 2019 р., м. Київ) / Ген. прокуратура України ; уклад. С. І. Мінченко. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. С. 111–113. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd575fe5-3a76-4e1d-972b-abc38e4a4672/content>.

10. Потопальський А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 Харків. 2019. 23 с.

11. Про затвердження Порядку проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.09.2024 р. № 634. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-24#Text>.

12. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

13. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>.

14. Тімченко О. В., Барко В. В. Шляхи формування психологічної готовності до професійної діяльності у персоналу Національної поліції України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 3 (56). С. 112–119.

15. Щодо професійного навчання дорослих, включаючи інвалідів : рекомендація МОП від 27.06.1962 р. № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_069#Text.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2025

Larisa V. VASYANOVYCH,

Postgraduate Student

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

CONCEPT AND FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE OFFICERS IN UKRAINE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

It is emphasized that professional training is a process of obtaining specific knowledge and developing skills by a person, which is purposeful in nature, in order to prepare him to benefit a certain organization in terms of effectively fulfilling the goals and tasks set for it. Professional training is systematic in nature, meets the dynamics of the organization's needs for specialists who have knowledge and skills adapted to changes in technology and social relations.

It is found out that professional training of police officers is an organized process regulated by administrative and legal norms of forming the professional readiness of police officers to effectively perform the tasks of the National Police by acquiring knowledge, skills and abilities adequate to the current requirements of reality, which are subject to systematic updating in accordance with modern challenges and threats.

It is argued that the functional tasks of the police are decisive in relation to the content, forms and types of professional training, personal and qualification requirements (knowledge, skills, abilities) of police officers. Among the features of professional training of police officers, it is advisable to highlight: firstly, specific subjects - educational institutions with specific training conditions; secondly, training is focused on a special category of persons who have taken the Oath; thirdly, the presence of a special range of forms and methods of training; fourthly, the presence of a significant number of departmental regulatory legal acts that directly regulate the requirements, content and organizational conditions for the implementation of training.

Keywords: *professional training, training, employees, National Police, administrative and legal regulation.*